

Östersund 2040 Befolkning och Boende

Fler bostäder – viktig pusselbit för en ökad befolkning

Östersunds kommun har runt 60 000 invånare år 2012. Av dessa bor drygt 44 000 i Östersunds tätort, knappt 7 000 i övriga tätorter och drygt 9 000 på landsbygden med dess småorter. Att flytta inom kommunen är vanligt. Mer än 6 000 personer bytte adress inom kommunen 2011.

Enligt kommunens senaste femårsprognos till 2015 ska befolkningen öka till 60 650 med i medeltal 250 invånare per år. Översiktsplanen grundar sig däremot på kommunens tillväxtprogram 2009-2013 och tillväxtplan 2014-2020 har målet 65 000 invånare.

Om befolkningen inte ökar bedöms ändå att ett femtiotal bostäder behöver byggas varje år för att kompensera rivningar och höjd boendestandard. 65 000 invånare kräver omkring 4 000 nya lägenheter.

Under de senaste 20 åren då byggandet var relativt begränsat skedde 27 procent av bostadsbyggandet i landsbygden. Visionen för Agenda 21 bygger på en stor inflyttning av "klimatflyktingar" till landsbygden och mindre tätorter.

Diagrammet i huvuddokumentet visar på en eftersläpning i bostadsbygganden vilket gjort att det idag är svårt att få bostad i Östersund. Även om inte ett ökat bostadsbyggande enkom kan lösa den önskade befolkningsökningen är den en mycket viktig pusselbit.

Fler äldre och ungdomar med "frihetstid"

Östersunds kommun har en yngre befolkning än länets genomsnitt och ungefär som riksgenomsnittet. Åldersgruppen 65 år och äldre är 19 procent både i riket och i Östersund och kommer att öka kraftigt framöver. Enligt SCB kommer gruppen över 85 år att ha en tillväxt på runt 50 procent mellan åren 2020 och 2050.

En allt mindre andel yrkesaktiva kommer att behöva försörja en växande skara äldre vilket kommer att medföra att de offentliga finanserna blir mycket pres-

sade i framtiden. År 2040 kommer det enbart vara två yrkesaktiva som ska försörja en behövande i jämförelse mot fem yrkesaktiva år 1985.

De nya äldre är (enligt en omvärldsstudie, Kairos Future 2008) en mycket köpstark grupp som är inställd på att njuta av sin frihet och som kommer att spendera sina pengar på upplevelser och resor. Även de unga är enligt studien inställda på att vänta med yrkesdebuten för att ha en längre "frihetstid" vilket också minskar

de yrkesaktiva åren. Omvärldsstudien ser endast utmaningar och inga möjligheter i utvecklingen.

Frågan är om inte en framsynt planering i Östersund skulle kunna ta vara på människors nya önskingar och behov för att maximera chanserna för en ökad långväga inflyttning? Vilket boende kommer att vara attraktivt för de nya aktiva äldre? Kan rätt utformade lägenheter på rätt plats locka till ökad omflyttning inom kommunen och närområdet så att attraktiva småhus frigörs i förtid för en ökad inflyttning av barnfamiljer?

Vilka boendemöjligheter kan locka kringresande ungdomar i kombination med bra studie- och arbetsmöjligheter? Vilka åtgärder kan locka de ungdomar som är uppväxta i kommunen att vilja antingen stanna kvar efter gymnasiet eller återvända efter några år? Finns det boende, arbete, skolor, kulturutbud, fritidsmöjligheter, trygghet, miljö- och framtidsplaner som lockar dessa att återvända när de blir äldre och ska bilda familj? Detta är utmaningar att fundera på i kommande stadsplanering.

Folkhälsa i Östersunds kommun

För kommunens folkhälsoarbete har kommunfullmäktige prioriterat fyra strategiska utvecklingsområden för perioden 2012-2015. Dessa områden ska genomsyra alla verksamheter inom kommunen.

- Minska tillgång och efterfrågan på alkohol, narkotika, tobak och andra droger

- Elevers behörighet till gymnasieskolan
- Sociala mötesplatser för unga och äldre
- Delaktighet och inflytande för barn och äldre

Barns rättigheter i praktiken

Östersunds kommun har sedan 2005 deltagit i "Partnerskapet för barnkonventionens genomförande". I partnerskapet ingår att respektive kommun arbetar för att barn och unga ska respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. FN:s konvention om barnets rättigheter och de nationella strategier som Sveriges regering och riksdag har tagit fram, är grunden för arbetet. Syftet är att genom olika insatser i kommunen skapa en god och långsiktig grund för att ett barnperspektiv ska vara utgångspunkt för alla beslut och åtgärder som rör barn. Närmare beskrivning av innebörd finns nedan.

Hur mår Östersundsborna?

Hälsan hos Östersunds kommuns invånare är generellt sett god. Den generella hälsan i Östersund är något bättre än hos befolkningen i övriga Jämtland och på ungefär samma nivå som övriga landet. Precis som i övriga Sverige så skiljer sig dock hälsoläger för olika grupper i kommunen. Kommunens välfärdsredovisning visar till exempel att personer med funktionsnedsättning har betydligt sämre hälsa än övriga befolkningen och att hälsan skiljer sig åt mellan de olika kommunaldelsområdena. Några exempel på hälsoläget i Östersund utifrån välfärdsredovisningen visas här:

- Endast hälften så många av de personer med en funktionsnedsättning (42 procent%) uppger att de har ett bra allmänt hälsotillstånd jämfört med övriga befolkningen (79 procent%). Statens folkhälsoinstitut menar att en stor del av denna ohälsa egentligen inte har med funktionsnedsättningen att göra utan att ohälsan kan gälla bristande delaktighet i arbetslivet, sociala relationer, fritids- och kulturaktiviteter, utbildning samt demokratiska processer.
- Utbildningsnivån i de olika kommunaldelsområdena har ökat de senaste åren. Utbildningsnivån är högre i de centrala delarna av kommunen (centrala stan, Frösön, Odensala) jämfört med ytterområdena (Torvalla, Brunflo, Lit).
- Av kommunens sex kommunaldelsområden utmärker Torvalla sig bland annat genom att ha sämre allmänt hälsotillstånd, lägre socialt deltagande, mindre tillit till andra och vara mindre fysiskt aktiva än övriga kommunen.
- Det finns också skillnader mellan kvinnor och mäns hälsa. Män uppger bland annat bättre allmänt

hälsotillstånd men är mer överviktiga/feta än kvinnorna, medan kvinnorna upplever mer otrygghet och kränkande behandling men har längre utbildning än männen.

- Drygt hälften av kommuninvånarna (16-84 år) är fysiskt aktiva minst 30 minuter per dag. Bland ungdomar har den fysiska aktiviteten på fritiden minskat.
- Andel personer (16-84 år) med övervikt eller fetma har ökat under de senaste åren.
- I stort sett alla skador av yttre orsaker har totalt sett minskat under den senaste tioårsperioden. Fallolycka är den absolut vanligaste orsaken till skada och andelen vårdade för fallolyckor är betydligt högre i Östersunds kommun än i riket.

Källa: Välfärdsredovisning 2010 & 2011, Östersunds kommun.

Vad påverkar folkhälsan?

I folkhälsoarbetet sätter man fokus på bestämningsfaktorer för hälsa. Med bestämningsfaktorer menar man alla de faktorer i samhället och i människors livsvillkor och levnadsvanor som bidrar till hälsa och ohälsa (se figur 1). Fördelen med att utgå från bestämningsfaktorer är att de går att påverka genom olika typer av samhällsinsatser och politiska beslut (Statens folkhälsoinstitut).

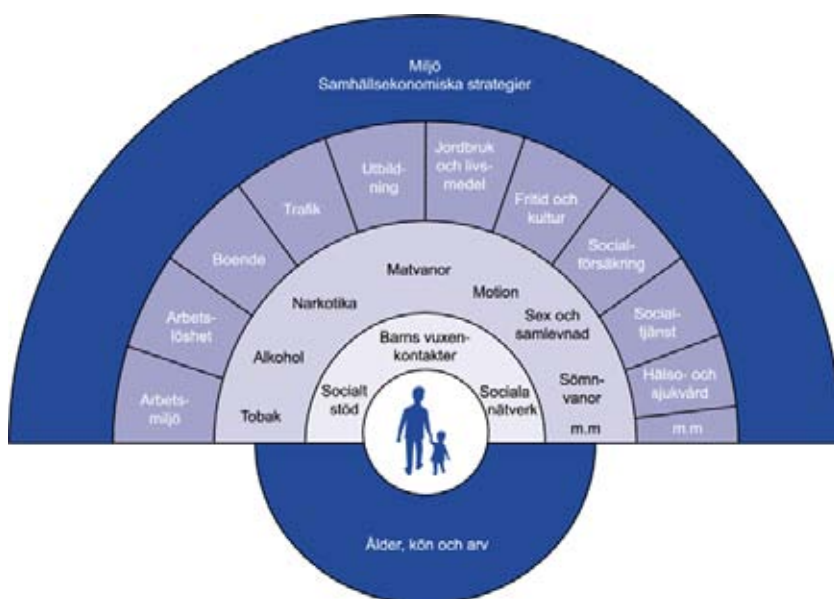
Under nästa rubrik beskrivs ett antal olika faktorer för hur man genom fysisk planering kan främja människors hälsa och förebygga sjukdomar och skador. I bilagan *Hälsa & säkerhet* beskrivs ytterligare några faktorer som sedan länge funnits med i planarbete.

Hälsofrämjande fysisk planering eller socialt hållbar stadsutveckling

Båda dessa uttryck syftar till att sätta människans välmående i fokus för den fysiska planeringen. Att ta hänsyn till olika gruppers behov, underlätta vardagslivet, främja social samvaro samt skapa en säker och trygg miljö, ingår i den fysiska planeringen. God planering av bostäder och miljöer ger förutsättningar för integration, trygghet och säkerhet samt tillgänglighet.

Socialt hållbar stadsutveckling

En viktig aspekt av socialt hållbar stadsutveckling är socioekonomiskt svaga bostadsområden och hur man med åtgärder inom ramen för den fysiska planeringen och boenderelaterade åtgärder kan motverka segregation och främja integration. Två grundläggande hinder för socialt hållbart stadsutveckling är dels den rumsliga uppdelningen mellan olika funktioner i staden

Figur 1: Hälsans bestämningsfaktorer.*

samt bristen på samband mellan vissa socioekonomiskt svaga bostadsområden och staden i övrigt. Dessa förutsättningar bidrar till att fördjupa boendesegregationen och motverkar integration mellan olika grupper i samhället. Boverket har identifierat fem återkommande teman för att åstadkomma en socialt hållbar stadsutveckling:

- **Helhetssyn:** att se områdesförnyelse som en del i den övergripande stadsutvecklingen och att kombinera fysiska och sociala åtgärder.
- **Variation:** att åstadkomma större variation när det gäller funktioner, boendeformer och gestaltning.
- **Samband:** att länka samman olika delar av staden.
- **Identitet:** att skapa förutsättningar för en positiv identifiering med sitt bostadsområde och ge detta en tydligare och mer positiv identitet utåt.
- **Inflytande och samverkan:** att all områdesförnyelse behöver utgå från dem som bor i området och genomföra i samverkan mellan berörda aktörer.

Åtgärderna handlar både om åtgärder av social karaktär respektive fysisk upprustning och förnyelse. En fysisk upprustning behöver kombineras med insatser för att stärka områdets identitet och främja en känsla av samhörighet, samt vikten av förtroendefulla relationer mellan berörda aktörer. Utgångspunkten måste vara från de boende för att ta tillvara deras kunskaper om hur området fungerar att bo i. Upprustning och förnyelse genomförs därmed inte för att ändra befolkningssammansättningen utan riktar sig till dem som bor i stadsdelen och anpassas efter deras önskemål och ekonomiska möjligheter. Boverket menar att det finns mycket erfarenheter att bygga på, inte minst bland de allmännyttiga bostadsföretagen, som i kraft av sin storlek också kan ta ett särskilt ansvar i förnyelseprocessen. Källa: Boverket, 2010, Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt.

Fysisk aktivitet

Många åtgärder för en hälsofrämjande fysisk planering handlar om hur man på olika sätt kan främja fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet kan hjälpa till att minska hög sjukdomsbelastning, mänskligt lidande och stora ekonomiska kostnader för samhället varje år. Fysisk aktivitet ger positiva effekter på hälsa och välbefinnande – fysiskt, mentalt, funktionellt och socialt. Ett aktivt liv där fysisk aktivitet integreras i vardagen, exempelvis genom att man promenerar eller cyklar i stället för att ta bilen, främjar även sociala relationer och sammanhållning i ett område samtidigt som det leder till minskade luftföroreningar och ett minskat användande

av fossila bränslen.

Kommunen har en nyckelroll i att skapa stödjande miljöer för fysisk aktivitet och goda förutsättningar för ett aktivt liv för sina invånare. Goda förutsättningar till fysisk aktivitet bör skapas i absolut närhet till de platser där människor bor och arbetar. Samhällsplanering och insatser för att förändra den byggda miljön har stor potential att åstadkomma positiva förändringar i folkhälsan, motverka kroniska sjukdomar och uppmuntra ett aktivt liv hos invånarna.

Forskning visar att ett stort antal insatser i den byggda miljön kan öka eller skapa bättre förutsättningar för fysisk aktivitet, lek och rörelse, exempelvis genom att det bilfria gång- och cykelvägnätet byggs ut och genom att höja säkerheten och tryggheten på barns skolvägar. Vidare kan mötesplatser skapas för rörelse för äldre, bevara och utveckla utbudet av parker, grönområden och tätortsnära natur samt rusta upp och utveckla barns miljöer för lek, fysisk aktivitet och utevistelse. Källa: Faskunger, 2008, (FHI). Samhällsplanering för ett aktivt liv – fysisk aktivitet, byggd miljö och folkhälsa.

- Närhet, tillgänglighet och användbarhet är tre viktiga dimensioner för en stödjande byggd miljö för ett aktivt liv.
- Närhet är en mycket viktig faktor för att främja ett aktivt liv eftersom forskning visar att människor ten-

derar att använda anläggningar och platser mer regelbundet om de finns nära bostaden eller arbetsplatsen.

- Tillgänglighet handlar om hur pass lätt och tryggt det är att nå en viss målpunkt. Tillgänglighet är inte samma sak som närhet: en park, exempelvis, kan vara belägen nära ett bostadsområde en samtidigt vara svår att ta sig till på grund av trafikbarriärer, kuperad terräng eller brist på information och skyltning.
- Användbarhet handlar om funktionaliteten, kvaliteten och skicket och skötseln av en viss plats, anläggning eller annan målpunkt för fysisk aktivitet. Hög användbarhet är mycket viktigt för ett aktivt liv. Det räcker således inte med att exempelvis en park ligger nära och är lätt att nå från ett bostadsområde, om parken är misskött, vandaliserad och ockuperad av ungdomsgäng kommer få andra människor att använda parken. Källa: FHI, 2010. Aktivt liv i byggda miljöer. Manual för kommunal planering.

Sociala mötesplatser

Ett av kommunens prioriterade områden för folkhälsoarbetet är sociala mötesplatser för unga och äldre. Gemensamma mötesplatser är bra för den sociala sammanhållningen. En stad behöver tyngdpunkter som kan utvecklas till platser, där människor med olika bakgrund och intressen på ett naturligt sätt kan se och möta varandra. Exempel på mötesplatser är gator och torg, parker, bibliotek, fritidsgårdar och idrottsplatser. Områden med möjlighet att utvecklas till stadsrum som

centra för service, kultur, upplevelser och andra verksamheter bör identifieras i stadsdelarna. Också skolan är en mötesplats för människor med olika bakgrund, särskilt i områden med variation i bostadsbeståndet.

Källa: Lunds Översiktsplan 2010

Delaktighet och inflytande

Ett av kommunens prioriterade områden för folkhälsoarbetet är delaktighet och inflytande för barn och äldre. Människor som känner sig delaktiga och har möjligheter till inflytande utvecklar sin demokratiska kompetens och får självförtroende att bidra till och medverka i samhällsutvecklingen. Om individer eller grupper upplever att de inte kan påverka de egna livsvillkoren och utvecklingen av samhället uppstår utanförskap och maktlöshet. Brist på makt och möjligheter att påverka har ett starkt samband med hälsa.

Det finns en modell för att beskriva olika delaktighetsformer och grader av inflytande i dem, den så kallade delaktighetstrappan som togs fram av Sherry Arnstein på 1960-talet. Enligt den kan delaktighet till exempel vara information, konsultation, dialog, samarbete och medbestämmande. Graden av inflytande är lägst vid information och högst vid medbestämmande. Inflytande (reellt inflytande) innebär att medborgarna uppfattar deltagandet som meningsfullt samt anser att det är jämlikt och att medborgarna kan få insyn i det. Delaktighet har i sig betydelse för hälsan även om den inte alltid leder till inflytande.

Det är också viktigt att människor känner sig socialt delaktiga och det kan dessutom vara en förutsättning för att de ska kunna förstå det samhälle de lever i. Känsla av sammanhang och meningsfullhet är begrepp som ofta återkommer i förklaringar till varför vissa människor klarar påfrestningar bättre än andra.

Källa: FHI, 2011, Målområde 1. Delaktighet och inflytande i samhället. Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010.

Barnperspektiv eller barnens perspektiv

Enligt barnkonventionen är barnet en självständig individ med egna rättigheter. Barnkonventionen utgår från att barndomen är värdefull i sig och att barn är en utsatt grupp i samhället med särskilda behov av omvårdnad och skydd, vilket också innefattar ett rättsligt skydd. På detta sätt har barnkonventionen blivit ett verktyg för att skapa ett samhälle som i alla sina delar utgår från ett tydligt barnperspektiv. Ett barnperspektiv, som innebär att kunna förena kraven på att barn och unga ska behandlas som mer sårbara än vuxna och ha tillgång till särskilt skydd och stöd, men samtidigt ses som kompetenta och resursstarka individer med rätt till delaktighet och inflytande i alla beslut som rör dem.

Jämställdhetsperspektiv - vad innebär det?

Jämställdhet blandas ibland felaktigt ihop med jämlikhet. Då jämställdhet enbart handlar om förhållandena mellan kvinnor och män handlar jämlikhet om rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i

samhället. Begreppet jämlikhet utgår ifrån att alla människor har lika värde oavsett kön, ras, religion och social tillhörighet.

Att ha ett jämställdhetsperspektiv innebär att vara medveten om att kvinnor/flickor och män/pojkar har olika kunskaper, erfarenheter och värderingar. Och att dessa ska tas tillvara och få berika och påverka utvecklingen inom alla områden i samhället. Man brukar prata om kvalitativ jämställdhet. Kvantitativ jämställdhet handlar om representation, en jämn fördelning av män och kvinnor när till exempel ett beslut ska fattas. En grupp som representeras av mer än 60 procent av något kön ses som dominerad.

Det övergripande nationella målet för jämställdheten i Sverige är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

I den kommunala verksamheten handlar det alltså dels om hur representationen är i nämnder och arbetsgrupper dels att en medvetenhet finns om att många av de beslut som fattas i den kommunala verksamheten påverkar villkoren för hur jämställt invånarna kan leva sina liv.

Östersunds kommun

Östersunds kommun, 831 82 Östersund.

Telefon: 063- 14 30 00. Fax: 063 14 40 00. www.ostersund.se

